TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI BOSH PROKURATURASI HUZURIDAGI IQTISODIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISH DEPARTAMENT

“RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA’MINLASH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI TO‘PLAMI

FUQAROLAR PLASTIK KARTALARI KIBRXAVFSIZLIGINI TA’MINLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH” (MY CARD MOBIL ILOVASI)

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA SUN'IY INTELLEKT
Ilmiy elektron jurnal

Elektron nashr. 319 sahifa.
2026-yil, fevral.

Bosh muharrir:
Mo‘minov Baxodir Boltaevich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Nasimov Rashid

Muharrir:
Ulug‘ova Baxtiniso Norpulatovna

Musahhih:
Ulug‘ova Baxtiniso Norpulatovna

Dizayner:
Egamberdiyev Elyor

Tahrir hay’ati:

1. Mo‘minov Bahodir (hay'at raisi)
2. Rashid Nasimov (hay'at raisi o‘rinbosari)
3. Marat Raxmatullayev (O‘zbekiston)
4. Muxammadjon Musaev (O‘zbekiston)
5. O‘tkir Xamdamov (O‘zbekiston)
6. Ali Xikmet (AQSh)
7. Dmitriy Rodionov (Rossiya)
8. Dilnoza Muhammadieva (O‘zbekiston)
9. Gayrat Ishanxodjaev (O‘zbekiston)
10. Nodir Rahimov (O‘zbekiston)
11. Akmal Abdusalomov (J. Koreya)
12. Xamza Eshankulov (O‘zbekiston)
13. Iles Xujayarov (O‘zbekiston)
14. Mexriddin Raximov (O‘zbekiston)
15. Murodjon Sultanov (O‘zbekiston)
16. Bekmurodov Ulug‘bek (O‘zbekiston)
17. Alisher Qobilov (O‘zbekiston)
18. Iroda Abdullaeva (O‘zbekiston)
19. Burova Ekaterina (Rossiya)
20. Xodiyeva Gulmira (O‘zbekiston)
21. Sultonboyeva Munira (O‘zbekiston)

Jamoatchilik kengashi:

1. Gul Tokdemir (Turkiya)
2. Umid Axmedov (Daniya)
3. Marko Porta (Italiya)
4. Xristo Beloev (Bolgariya)
5. Muxriddin Muhitdinov (J.Koreya)
6. Boshtyan Brumen (Sloveniya)
7. Bibigul Koshoeva (Qirg‘iziston)
8. Olga Dzyabenko (Ispaniya)
9. Stefani Estlund (Lyuksemburg)
10. Sanjar Iskandavor (O‘zbekiston)
11. Aydos Sarsembayev (Qirg‘iziston)
12. Svetomir Vasilev (Bolgariya)
13. Pap Solt (Vengriya)

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MOLIYA SOHASINING INNOVATSION RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI 7
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, Mamadyarovna Go'zal Norboyevna

MOLIYAVIY INKLYUZIYA VOSITALARI ORQALI CHEKKA HUDUDLARDA IQTISODIY FAOLLIKNI OSHIRISH MEXANIZMLARI 13
Eshov Mansur Po'latovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BOSH PROKURATURA HUZURIDAGI IQTISODIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISH DEPARTAMENTI FAOLIYATI VA UNING MAMLAKAT IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNI. 20
Babadjanov Atxam Axmadjanovich

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ 26
Ахмедов Самандар Сайфуллоевич

IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA BOJXONA XIZMATINING FISKAL FAOLIYATIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI 32
Farxodov Farrux Furqatovich, Toshpo'lotova E'zoza Latifjonovna

SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOT ULUSHINI QISQARTIRISH YO'LLARI 38
Mamatkulov Salimjon Raxmonkulovich

IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA BOJXONA TO'LOVLARINI UNDIRISHNI RAQAMLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 43
Pardayev To'lqin Nasirovich

QARZ MUNOSABATLARINI RAQAMLASHTIRISH: IQTISODIY VA HUQUQIY MUNOSABATLARDAGI AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI 47
Quramboev Jamshid Rashid o'g'li

EVALUATING THE EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS IN UZBEKISTAN USING A MULTIPLE LINEAR REGRESSION MODEL 50
Rakhimberdiev Kuvonchbek Bakhtiyorovich

TASHQI SAVDO OPERATSIYALARIDA DEBITOR QARZDORLIKLARNI BOSHQARISHNING RAQAMLI MODELI VA RISK-MONITORING TIZIMI 56
Tashmuxamedov Dilmurod Mirabzalovich

WAYS TO REDUCE THE RISK OF DIGITAL ATTACKS IN BANKING AND GOVERNMENT FINANCIAL SYSTEMS 62
M.N. Umarova

MOLIYALASHTIRISH MANBALARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH KICHIK BIZNES IQTISODIY XAVFSIZLIGINI MUSTAHKAMLASH OMILI SIFATIDA 69
Abduxakimov Eldor Djaloliddinovich

TADBIRKORLIK VA KICHIK BIZNESDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING NAZARIY MASALALARI 76
Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich

MAHALLIY GILAM ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH VA IQTISODIY XAVFSIZLIKDA TAHDIDLARNI KAMAYTIRISH YO'LLARI 81
Arziyeva Sevinch Shomurot qizi

TASHQI SAVDODA XATARLARNI KAMAYTIRISHDA SAVDONI MOLIYALASHTIRISH VOSITALARIDAN FOYDALANISH 85
Babadjanov Shuhrat Atxamovich

KORXONALAR IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING KONTSEPTUAL VA METODOLOGIK ASOSLARI 92
Jamoliddinov Jobirbek Bohodir o'g'li

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING METODOLOGIK JIHATLARI 97
Karimov Alibek Valiyevich

KICHIK BIZNES KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH OMILLARI NOMUTANOSIBLIGINING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH VA UNI BARTARAF ETISH MEXANIZMI 102
Kaypnazarova Gulshad Xojamuratovna

КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В МАЛОМ БИЗНЕСЕ С ПОМОЩЬЮ SWOT-АНАЛИЗА 108
Набиев Бехзод Шавкатович

TADBIRKORLIK VA KICHIK BIZNESNING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH HAMDA QO'LLAB-QUVVATLASHNING ILMIY-AMALIY JIHATLARI 114
Tashmuxamedova Yayra Atxamovna, Teshayev Sayimbek

O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI MOLIYALASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 120
Toxirova Mushtariybegim Yashnarjon qizi

QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA MOLIYAVIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH STRATEGIYASI 124
Tursunov Bobir Ortikmirzayevich, Umarova Nargiza Xoldarovna

РАЗРАБОТКА ЭФФЕКТИВНОЙ СТРАТЕГИИ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ТЕКСТИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ 134
Турсунов Бобир Ортикмирзаевич

KIMYO SANOAT KORXONALARI IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 141
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li

MAMLAKAT QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARI MOLIYAVIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILI 147
Umarova Nargiza Xoldarovna

YENGIL SANOAT KORXONALARI IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI 154
Sadriddinova Nigora

RAQAMLI MOLIYAVIY INKLYUZIYA VOSITALARI ORQALI TUMANLAR O'RTASIDAGI IJTIMOIY FARQNI KAMAYTIRISH MODELI 162
Xakimov Ziyodulla Ahmadovich, Tursunov Bobir Ortikmirzayevich, Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li

O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING O'RNI 170
Jaloliddinov Anvar Jaloliddin o'g'li

YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH: O'ZBEKISTON BOJXONA ORGANLARI TAJRIBASI 176
Makkamov Z.X., Soatov S.S.

RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI XALQARO SAVDODA IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI 182
Muxtorov Boburmirzo Bahodir o'g'li

RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI VA ELEKTRON HISOB-KITOBLARNING YASHIRIN IQTISODIYOT ULUSHINI KAMAYTIRISH MEXANIZMLARI 188
Norsafarov Bunyodshoh Muhiddinzoda

PROSPECTIVE INDICATORS FOR MANAGING THE LEGALIZATION OF THE INFORMAL SECTOR AND INFORMAL EMPLOYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 192
Qoraboyev Nuriddin Pardaboy o'g'li

YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISHDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN AHOLIGA KO'RSATILAYOTGAN BANK XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING RAQAMLI YO'NALISHLARI 196
To'patillayeva Gulnoza Sirojiddin qizi

BIG DATA TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA SOLIQ RISKLARINI ANIQLASH VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH IMKONIYATLARI 201
Yakubova Nargiza Tursunbayevna, Maxmudov Jasurbek Ulug'bek o'g'li

SOLIQLAR YOKI BOSHQA MAJBURIY TO'LOVLARNI TO'LASHDAN BO'YIN TOVLASH JINOYATI VA UNING MAMLAKAT IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIRI 208
Axmedov Zafar Bozorboyevich

DAVLATLARNING IQTISODIY JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHDAGI XALQARO HAMKORLIGI: XALQARO TASHKILOTLAR, FATF STANDARTLARI VA AMALIY MEXANIZMLAR 213
Tashmuxamedova Yayra Atxamovna

IQTISODIY JINOYATLARNI ANIQLASH VA ULARGA QARSHI KURASHISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALARNING O'RNI 221
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, Tursunov Bobir Ortiqmirzayevich, Tashmuxamedova Yayra Atxamovna

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA AHOLINING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI 226
Azlarova Mushtariybegim Abror qizi

RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA DAVLAT INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARINING ROLI 232
Kurbonbekova Mohichehra Turobjonovna, Azlarova Aziza Axrorovna

MOLIYAVIY SAVODXONLIK TUSHUNCHASI VA UNING IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI 238
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi, Sattorova Nasiba G'anijon qizi

AHOLI MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH BO'YICHA XORIJIY ILMIY YONDASHUVLAR TAHLILI244
Kurbonbekova Mohichehra Turobjonovna, Muzaffarova Dilbar Mamalatif qizi

MAHALLIY OLIMLAR TADQIQOTLARIDA MOLIYAVIY SAVODXONLIK VA BANK XIZMATLARI MASALALARI 251
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi

BANK PLASTIK KARTALARI VA SHAXSIY HISOB RAQAMLARINI NAZORAT QILISH TIZIMINING NAZARIY ASOSLARI 258
Azlarova Aziza Axrarovna, Sattorova Nasiba G'anijon qizi

AUTENTIFIKATSIYA SXEMALARINI TAHLIL QILISH VA ULARNING AFZALLIKLARI HAMDA KAMCHILIKLARI 265
Ahmedova Nilufar Shukratovna, Kurbonbekova Mohichehra Turobjonovna

PLASTIK KARTALAR XAVFSIZLIGIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI MAVJUD KIBERXAVFSIZLIK TAHDIDLARI TAHLILI 272
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi

ILG'OR XORIJIY MAMLAKATLARDA PLASTIK KARTALAR VA RAQAMLI TO'LOVLAR XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH TAJRIBALARI: FINTECH PLATFORMALARINING QIYOSIY TAHLILI VA MYCARD MOBIL ILOVASINI TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA TAVSIYALAR 278
Kurbonbekova Mohichehra Turobjonovna, Mashrapova Sabina Turobjonovna

AHOLI MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA IJTIMOIY TARMOQLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA INDIKATORLARI 285
Eshpulatova Muazzam Barnoyevna

AHOLINING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH MUAMMOLARI 292
Eshpulatova Muazzam Barnoyevna

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ ЦИФРОВОЙ ЗРЕЛОСТИ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ 298
Назарова Гулчехра Нурмухамбетовна

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ЦИФРОВОЙ ЗРЕЛОСТИ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ УЗБЕКИСТАНА 305
Назарова Гулчехра Нурмухамбетовна

MOLIYAVIY INKLUZIYADA KIBERXAVFSIZLIKNING O'RNI VA UNING BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: BANK MOBIL ILOVALARI MISOLIDA 313
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi

TADBIRKORLIK VA KICHIK BIZNESNING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASH HAMDA QO‘LLAB-QUVVATLASHNING ILMIY-AMALIY JIHATLARI

Tashmuxamedova Yayra Atxamovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasi katta o‘qituvchi, PhD.
Email: yayrusha@tsue.uz
ORCID: 0009-0002-0826-3991

Teshayev Sayimbek
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Iqtisodiy xavfsizlik yo‘nalishi 3-bosqich IX-75 guruh talabasi
Email: s.teshayev@tsue.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekistonda tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash hamda ularni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining ilmiy-amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot 2020–2024-yillarni qamrab olib, kichik biznesning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni va davlat qo‘llab-quvvatlash siyosatining samaradorligini statistik ma’lumotlar asosida baholaydi. Kichik tadbirkorlik subyektlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2020-yilda 56,7 foizni, 2024-yilda 53,5 foizni tashkil etgan. Tadqiqotda moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati, kredit stavkalari, institutsional muhit barqarorligi va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash instrumentlarining kichik biznes iqtisodiy xavfsizligiga ta’siri o‘rganildi. Amaliy misol sifatida Uzum Market platformasining rivojlanish tajribasi tahlil qilindi. Natijalar institutsional mexanizmlarni takomillashtirish, risklarni boshqarish tizimini rivojlantirish va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash siyosatini yanada samarali shakllantirish uchun ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: iqtisodiy xavfsizlik, kichik biznes, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, institutsional muhit, risklarni boshqarish, iqtisodiy barqarorlik.

Abstract. This article examines the scientific and practical aspects of ensuring the economic security of entrepreneurship and small business entities, as well as the mechanisms of state support for them in Uzbekistan. The study covers 2020–2024 and, based on statistical data, evaluates the role of small business in the national economy and the effectiveness of state support policy. The share of small business entities in gross domestic product amounted to 56.7 percent in 2020 and 53.5 percent in 2024. The research analyzes the impact of access to financial resources, lending rates, the stability of the institutional environment, and financial support instruments on the economic security of small business. As a practical case, the development experience of the Uzum Market platform is examined. The findings provide a scientific basis for improving institutional mechanisms, developing risk management systems, and enhancing the effectiveness of entrepreneurship support policy.

Key words: economic security, small business, entrepreneurship support, institutional environment, risk management, economic stability.

Аннотация. В данной статье анализируются научно-практические аспекты обеспечения экономической безопасности субъектов предпринимательства и малого бизнеса, а также механизмы их государственной поддержки в Узбекистане. Исследование охватывает 2020–2024 годы и на основе статистических данных оценивает роль малого бизнеса в национальной экономике и эффективность государственной политики его поддержки. Доля субъектов малого предпринимательства в валовом внутреннем продукте составила 56,7 процента в 2020 году и 53,5 процента в 2024 году. В исследовании рассмотрено влияние доступа к финансовым ресурсам, уровня кредитных ставок, устойчивости институциональной среды и инструментов финансовой поддержки на экономическую безопасность малого бизнеса. В качестве практического примера проанализирован опыт развития платформы Uzum Market. Полученные результаты служат научной основой для совершенствования институциональных механизмов, развития системы управления рисками и повышения эффективности политики поддержки предпринимательства.

Ключевые слова: экономическая безопасность, малый бизнес, поддержка предпринимательства, институциональная среда, управление рисками, экономическая устойчивость.

KIRISH

O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish masalasi bugungi bosqichda faqat iqtisodiy faollikni kengaytirish vositasi sifatida emas, balki milliy iqtisodiyotning barqarorligi, bandlikning uzluksizligi, hududiy rivojlanishning muvozanatliligi va xususiy tashabbusning institutsional himoyasini ta'minlovchi strategik yo'nalish sifatida namoyon bo'lmoqda. Kichik biznes bozor talabiga tez moslasha olishi, nisbatan kam kapital bilan ish o'rinlari yaratishi, xizmatlar va savdo segmentida yuqori harakatchanlikni ta'minlashi hamda innovatsion yechimlarni amaliyotga tezroq joriy etishi bilan iqtisodiyotning muhim tayanch qatlamini shakllantiradi. Shu sababli uning iqtisodiy xavfsizligi masalasi alohida korxona darajasidagi barqarorlik muammosi bilan cheklanmay, balki makroiqtisodiy barqarorlik, tadbirkorlik muhitining sifati va davlatning rivojlantiruvchi siyosati samaradorligi bilan bevosita bog'liq ilmiy kategoriya sifatida qaralishi lozim. Mazkur yondashuvning huquqiy asosi "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi qonunda belgilangan bo'lib, unda tadbirkorlik subyektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, ular uchun erkin faoliyat yuritish sharoitlarini yaratish davlatning ustuvor vazifalaridan biri sifatida mustahkamlangan.

So'nggi yillarda ushbu yo'nalishda qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining institutsional va moliyaviy qamrovi sezilarli darajada kengaydi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-sentabrdagi "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-306-son[1] qarori qarori bilan kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlashning yangi bosqichi boshlab berildi, "Kichik biznesni uzluksiz qo'llab-quvvatlash" kompleks dasturi joriy etildi hamda Iqtisodiyot va moliya vazirligiga ushbu dastur doirasidagi moliyaviy resurslarni rejalashtirish va muvofiqlashtirish bilan bog'liq muhim vazifalar yuklatildi [1]. Keyingi bosqichda Prezidentning 2024-yil 30-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tadbirkorlar bilan to'rtinchi ochiq muloqotida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-132-son[2] Farmoni bilan mazkur tizimning moliyaviy sig'imi yanada kengaytirilib, dastur doirasida "300 mln so'mlik mikrokredit" mahsulotini joriy etish va kichik tadbirkorlik subyektlariga katta hajmda mikrokreditlar yo'naltirish mexanizmlari nazarda tutildi [2].

Davlat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan subsidiya, imtiyozli kredit, kafillik va boshqa preferensiyalar amaliyotda keng qo'llanilayotgan bo'lsa-da, ularning kichik tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy barqarorligi, bozor xatarlariga chidamliligi, investitsion faolligi va daromadlilik darajasiga ta'sirini ilmiy asosda baholash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatining cheklanganligi, kredit resurslari qiymatining yuqoriligi, institutsional to'siqlar hamda bozor konyunkturasining o'zgaruvchanligi kichik biznesning iqtisodiy xavfsizligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu jihatdan, mazkur maqolada qo'llab-quvvatlash choralarining hajmi emas, balki ularning natijadorligi va amaliy samarasi tahlil qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tadbirkorlik va kichik biznesning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash masalasi xalqaro va milliy iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Xalqaro tadqiqotlarda ushbu masala, asosan, raqobatbardoshlik, innovatsion rivojlanish, moliyaviy cheklovlar va davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligi bilan bog'liq holda o'rganiladi. Xususan, Harvard Business School professori Michael E. Porter "The Competitive Advantage of Nations" va "Clusters and the New Economics of Competition" asarlarida innovatsiyalar, klasterlashuv va davlatning rag'batlantiruvchi roli kichik biznes barqarorligi hamda raqobat ustunligini shakllantirishda muhim ekanini asoslaydi [3]. Harvard Business School professori Josh Lerner esa tadbirkorlikni moliyaviy rag'batlantirishga qaratilgan davlat dasturlari faqat institutlar sifati, to'g'ri tanlov mexanizmi va monitoring tizimi mavjud bo'lgandagina kutilgan natija berishini ko'rsatadi [4]. Lernerning "The Government as Venture Capitalist" ishida esa davlatning erta bosqich moliyalashtirish dasturlari ayniqsa xususiy investitsiya infratuzilmasi mavjud hududlarda firmalar o'sishini tezlashtirishi aniqlangan [5].

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlar orasida H.P. Abulqosimov iqtisodiy xavfsizlikni tizimli o'rgangan mualliflardan biri bo'lib, u xususiy tadbirkorlik, kichik va o'rta biznesni rivojlantirishni iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida baholaydi hamda tadbirkorlik subyektlarining manfaatlari huquqiy, tashkiliy va moliyaviy choralar orqali himoyalanishi lozimligini ta'kidlaydi [6]. B.O. Tursunov o'zining "Iqtisodiy xavfsizlik" fanidan o'quv qo'lanmasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda muhim "lokomotiv" sifatida baholab, ushbu sohani qo'llab-quvvatlash tadbirkorlik muhitini yaxshilash, xususiy mulk himoyasini kuchaytirish, investitsion va innovatsion faollikni rag'batlantirish hamda eksport salohiyatini oshirish bilan uzviy bog'liqligini ta'kidlaydi [7]. D.I. Ruzmetov "Solutions for Boosting Management Effectiveness in the Small Business Sector" maqolasida kichik biznes barqaror rivojlanishi uchun boshqaruv samaradorligi, strategik

1 https://lex.uz/uz/docs/-6609110
2 https://lex.uz/uz/docs/-7089547

rejalashtirish va moliyaviy boshqaruv tizimini kuchaytirish zarurligini asoslab beradi [8]. Abdulhamid Akbarov “Kichik biznes subyektlari iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash mexanizmini takomillashtirish” nomli tadqiqotida kichik biznesning iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashda moliyaviy barqarorlik, infratuzilma, raqamli texnologiyalar va xavf-hatarlarni boshqarish omillarini tahlil qilgan [9].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash hamda ularni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligini baholashga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida normativ-huquqiy tahlil, statistik tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv hamda ilmiy adabiyotlar sharhi usullaridan foydalanildi. Empirik ma’lumotlar bazasi O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Markaziy bank, Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Jahon banki hamda IHTT (Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti) hisobotlari asosida shakllantirildi. Tahlil doirasida 2020–2024-yillarda kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi, bandlikdagi o‘rni, moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati, kreditlash ko‘rsatkichlari va davlat tomonidan ajratilgan qo‘llab-quvvatlash instrumentlarining amaliy natijalari o‘rganildi.

Shuningdek, Prezident farmonlari, qarorlari, amaldagi qonunchilik hujjatlari hamda soha bo‘yicha rasmiy dasturlar asosida tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashning institutsional va moliyaviy mexanizmlari baholandi. Olingan natijalar xalqaro yondashuvlar bilan qiyoslanib, kichik biznes subyektlarining iqtisodiy xavfsizligiga ta’sir etuvchi asosiy omillar hamda ularni kuchaytirishga xizmat qiluvchi amaliy mexanizmlar aniqlab berildi.

Tahlil va natijalar

O‘zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning barqaror faoliyati mamlakatning iqtisodiy xavfsizligi, ichki bozor muvozanati va bandlik tizimining muhim tayanchlaridan biri hisoblanadi. Statistik ma’lumotlarni o‘rganish natijasida aniqlanishicha, 2020–2024-yillar davomida kichik tadbirkorlik subyektlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 56,7 foizdan 53,5 foizgacha tushgan. Shu bilan birga, 2024-yilning yanvar-iyun oylarida kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan 257 993,6 mlrd so‘m miqdorida qo‘shilgan qiymat yaratilgan bo‘lib, bu iqtisodiyotdagi yalpi qo‘shilgan qiymatning 47,5 foiziga teng bo‘lgan. Mazkur ko‘rsatkich kichik biznesning iqtisodiy tizimdagi roli faqat son jihatdan emas, balki real qo‘shilgan qiymat yaratish nuqtayi nazaridan ham muhimligini tasdiqlaydi (1-rasm).

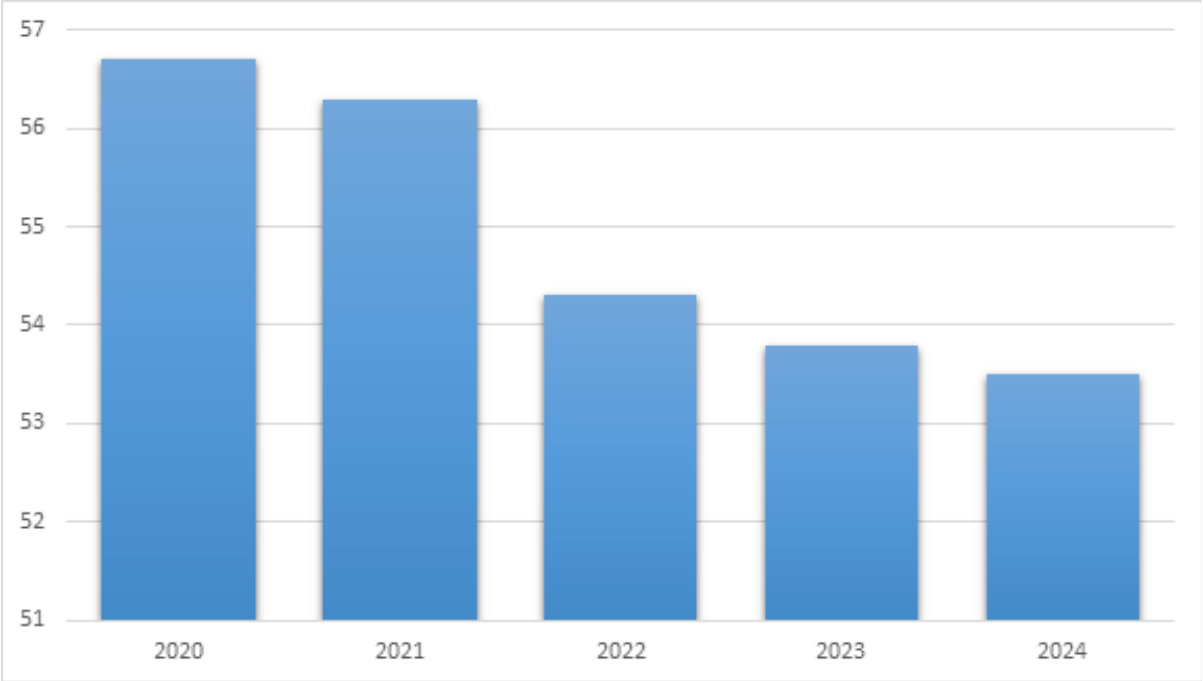

1-rasm. Kichik tadbirkorlik subyektlarining jami YaIMdagi ulushi (foiz ko‘rsatkichda) [10]

Xalqaro taqqoslashlar shuni ko‘rsatadiki, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini qo‘llab-quvvatlashda ko‘plab davlatlar faqat kredit ajratish bilan cheklanmay, balki kafillik, foiz yukini kamaytirish, eksportni rag‘batlantirish va texnologik rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash instrumentlarini birgalikda qo‘llaydi. Masalan, Qozog‘istonda 2025-yilda “Baiterek” xoldingi huzurida Damu negizida KOB subyektlari uchun Garantiya fondi ishga tushirilib, yetarli garovi bo‘lmagan tadbirkorlarga 7 mlrd tengegacha kreditlar bo‘yicha kafolat berish

mexanizmi joriy etildi [11]. Janubiy Koreyada esa 2025-yil uchun 26,5 trln vonlik siyosiy moliyalashtirish paketi tasdiqlanib, uning tarkibida 12,2 trln von yangi kafolatlar, 6 trln von texnologik kafolatlar hamda tijorat banklari kreditlari bo'yicha foiz yukini kamaytirishga qaratilgan alohida kompensatsiya vositalari nazarda tutilgan.

Tarmoqlar kesimida tahlil qilinganda, kichik biznesning iqtisodiy xavfsizlikdagi roli ayniqsa qishloq xo'jaligi, qurilish va xizmatlar sohasida yaqqol namoyon bo'ladi. 2024-yilning yanvar-iyun oylarida kichik tadbirkorlik subyektlarining ulushi qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligida 96,7 foizni, qurilishda 74,8 foizni, xizmatlar sohasida 40,1 foizni va sanoatda 21,9 foizni tashkil etgan. Bu holat kichik biznesning, avvalo, ichki bozorni tovar va xizmatlar bilan ta'minlash, hududiy iqtisodiy faollikni saqlash va ishbilarmonlik muhitini kengaytirishda ustuvor o'rin tutayotganini ko'rsatadi. Ayniqsa, sanoatdagi ulush nisbatan past bo'lsa-da, xizmatlar va qurilish sohalaridagi yuqori faollik kichik biznesning moslashuvchanligi va bozor kon'yunkturasiga tez javob bera olish xususiyatini tasdiqlaydi [12].

Kichik biznesning amaliy iqtisodiy salohiyati chakana savdo, eksport va investitsiya jarayonlarida ham yaqqol ko'rinadi. O'zbekiston Respublikasida 2024-yilning yanvar-iyunida kichik tadbirkorlik subyektlarining chakana savdo aylanmasidagi ulushi 82 foizni tashkil etgan bo'lib, chakana savdo hajmi 126 823,5 mlrd so'mga yetgan va o'tgan yilning mos davriga nisbatan 8,2 foizga oshgan. Shu bilan birga, 2024-yilning yanvar-iyunida kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan amalga oshirilgan eksport hajmi 3,8 mlrd AQSH dollarini yoki umumiy eksport hajmining 28,9 foizini tashkil etgan. Asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalarning umumiy hajmida kichik biznes ulushining 48,7 foizga yetgani esa bu sektor faqat iste'mol bozorida emas, balki investitsion faollik va kapital shakllanishi jarayonida ham muhim ishtirokchi ekanini ko'rsatadi [13].

Hududiy kesimdagi ko'rsatkichlar ham kichik biznesning iqtisodiy xavfsizlikdagi o'rni bir tekis emasligini ko'rsatadi. 2024-yilning yanvar-iyun oylarida kichik tadbirkorlik subyektlarining YAIM tarkibidagi eng yuqori ulushi Surxondaryo viloyatida 77,9 foizni, Samarqand viloyatida 69,8 foizni, Buxoro viloyatida 69,5 foizni va Jizzax viloyatida 68,3 foizni tashkil etgan. Bu holat hududlar kesimida kichik biznesning iqtisodiy tayanch sifatidagi o'rni turlicha ekanini, demak, uni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ham hududiy xususiyatlar, tarmoq tarkibi va bozor infratuzilmasi darajasidan kelib chiqib shakllantirilishi lozimligini bildiradi. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, kichik biznesning iqtisodiy xavfsizligi faqat kredit yoki subsidiya bilan emas, balki moliyaviy resurslarga kirish, ichki bozor hajmi, logistika, xizmatlar infratuzilmasi, investitsion faollik va hududiy raqobat muhitining birgalikdagi ta'siri orqali shakllanadi (1-jadval).

1-jadval. Hududlar kesimida kichik tadbirkorlik subyektlarining jami YaIMdagi ulushi (foiz ko'rsatkichda)[14]

Hududlar	2020	2021	2022	2023	2024
Surxondaryo viloyati	77.9	78	77.3	76.6	77.9
Samarqand viloyati	75.2	74.3	70.8	72	72.4
Buxoro viloyati	77	77.4	74.4	72.5	72.4
Jizzax viloyati	83.8	80.6	78.3	74.8	74.7
Navoiy viloyati	25.3	27	26.8	27.6	23.5
Sirdaryo viloyati	72.9	71.2	67.8	65	68.5
Xorazm viloyati	77.7	75.9	72	72.4	72.8
Namangan viloyati	76.4	76.1	74.6	74	73.9

Uzum ekotizimining ochiq e'lon qilingan ko'rsatkichlari shuni ko'rsatadiki, 2023-yil uning birinchi to'liq faoliyat yili bo'lib, yil yakunida oylik foydalanuvchilar soni 10 millionga, sof foyda qariyb 100 million AQSH dollariga, elektron tijorat aylanmasi esa taxminan 150 million AQSH dollariga yetgan. 2024-yil yakunida esa foydalanuvchilar bazasi 16 millionga, sof foyda 150 million AQSH dollariga, umumiy GMV 345 million AQSH dollariga, BNPL va mikroqarzlar hajmi 421 million AQSH dollariga, kredit portfeli esa 226 million AQSH dollariga yetgan. Demak, 2023-yildan 2024-yilga o'tishda sof foyda 50% ga, foydalanuvchilar soni 60% dan ortiqqa, elektron tijorat aylanmasi esa 2,4 baravarga oshgan. Bu natijalar kompaniyaning qisqa muddatda bozor qamrovi, monetizatsiya va operatsion samaradorlikni sezilarli kengaytirganini ko'rsatadi[14]. Uzum Market'ning tez o'sishida davlat yaratgan institutsional muhit muhim rol o'ynagan. Kompaniya 2022-yil 15-martda ro'yxatdan o'tgan, Uzum Market servisi esa 2022-yil oktabrida ishga tushirilgan. Eng muhim omillardan biri — uning IT Park rezidenti ekani bo'lib, bu rejim korporativ soliqning 0%, ijtimoiy soliqning 0%, jismoniy shaxslar daromad solig'ining 7,5% etib belgilanishini, ayrim bojxona to'lovlari va import qilinadigan xizmatlar bo'yicha QQSdan ozod etishni nazarda tutadi. Mazkur preferensiyalar startap va platforma biznesi uchun juda qulay hisoblanadi, chunki ular fiskal yukni kamaytirib, mablag'larni logistika, texnologiya va bozor kengayishiga qayta yo'naltirish imkonini beradi[15].

Bozor va makroiqtisodiy natijalar nuqtayi nazaridan Uzum ekotizimi 2024-yilda O‘zbekiston budjetiga qariyb 1,2 trillion so‘m o‘tkazgan, soliq to‘lovlari bir yilda 28% ga oshgan, ekotizimda 11 mingdan ortiq xodim ishlagan va bir yilning o‘zida qariyb 3 mingta yangi ish o‘rni yaratilgan. Bu ko‘rsatkichlar berilgan imtiyozlar iqtisodiy jihatdan samara berganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, iqtisodiy xavfsizlik nuqtayi nazaridan Uzumning kuchli tomonlari yuqori foyda dinamikasi, katta foydalanuvchi bazasi, tez kengayayotgan logistika tarmog‘i va yirik soliq qaytimida namoyon bo‘ladi. Nozik jihati esa fintech yo‘nalishidagi kredit portfelining tez o‘sishi bilan bog‘liq kredit va likvidlik risklaridir[16].

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Uzum Market misolida davlat tomonidan yaratilgan institutsional sharoitlar va soliq preferensiyalari tadbirkorlik subyektlarining barqaror faoliyat yuritishi uchun muhim iqtisodiy omil bo‘lib xizmat qilgan. Platformaning qisqa muddat ichida foydalanuvchilar soni, savdo aylanmasi va moliyaviy natijalarining sezilarli o‘sishi kichik biznes uchun raqamli savdo infratuzilmasi shakllanganini ko‘rsatadi. Natijada Uzum Market nafaqat yirik elektron savdo platformasi sifatida rivojlandi, balki minglab kichik tadbirkorlik subyektlari uchun barqaror savdo kanali, logistika tizimi va to‘lov infratuzilmasini ta’minlovchi iqtisodiy ekotizimga aylandi.

Mazkur jarayon kichik biznesning iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash nuqtayi nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli platforma orqali tadbirkorlar uchun bozor infratuzilmasiga kirish imkoniyati kengaydi, savdo jarayonlarining shaffofligi oshdi hamda operatsion risklar sezilarli darajada kamaydi. Shu bilan birga, platforma orqali yaratilgan yangi ish o‘rinlari, budjetga tushayotgan soliq to‘lovlari va kichik biznes subyektlarining yagona savdo tizimiga integratsiyalashuvi iqtisodiy faoliyat barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, 2020–2024-yillarda O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashning muhim tayanchlaridan biri bo‘lib qoldi. Kichik tadbirkorlik subyektlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 56,7 foizdan 53,5 foizgacha pasaygan bo‘lsa-da, ular ichki bozorni ta’minlash, bandlikni qo‘llab-quvvatlash va hududiy iqtisodiy faollikni saqlashda muhim o‘rin tutdi. Tadqiqot natijalari kichik biznesning iqtisodiy xavfsizligi moliyaviy resurslarga kirish, institutsional muhit, logistika va bozor infratuzilmasi bilan bevosita bog‘liq ekanini tasdiqladi. Uzum Market misolida davlat tomonidan yaratilgan institutsional imtiyozlar va raqamli infratuzilma savdo aylanmasi, foydalanuvchilar soni hamda soliq qaytimining o‘sishiga xizmat qilgani, natijada platforma kichik tadbirkorlik subyektlari uchun barqaror savdo maydoniga aylangani aniqlandi.

Shundan kelib chiqib, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash siyosatini ajratilgan mablag‘lar hajmi bo‘yicha emas, balki uning bandlik, daromadlilik, eksport va bozor barqarorligiga ko‘rsatgan natijasi asosida baholash zarur. Hududiy tafovutlarni hisobga olgan holda qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini differensial shakllantirish, raqamli savdo platformalariga integratsiyani kengaytirish hamda iqtisodiy xavfsizlikni baholovchi yagona indikatorlar tizimini ishlab chiqish ushbu sohaning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-sentabrdagi “Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-306-sonli qarori. https://lex.uz/uz/docs/-6609110
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tadbirkorlar bilan to‘rtinchi ochiq muloqotida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-132-sonli farmoni. https://lex.uz/uz/docs/-7089547
3. The Compititive Advantage of Nations by Michael E. Porter. https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations
4. Government Incentives for Entrepreneurship by Josh Lerner. March 2020. https://www.nber.org/papers/w26884
5. The Government as Venture Capitalist by Josh Lerner. The Journal of Private Equity Vol 3 Issue 2. https://www.pm-research.com/content/iijpriveq/3/2/55
6. Abulqosimov H.P. (2006) Iqtisodiy xavfsizlik. T.: Akademiya, 111 – bet
7. B.O.Tursunov. Iqtisodiy xavfsizlik o‘quv qo‘llanmasi. Toshkent – 2021
8. Ruzmetov D.Ibrogimovich SOLUTIONS FOR BOOSTING MANAGEMENT EFFECTIVENESS IN THE SMALL BUSINESS SECTOR. https://iqtisodiyot.tsue.uz/journal/index.php/iit/article/view/657
9. Abdulhamid Akbarov “Kichik biznes subyektlari iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash mexanizmini takomillashtirish” – Vol. 3 No. 4 (2025): «Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot» jurnali
10. Kichik tadbirkorlik subyektlarining jami YaIMdagi ulushi. https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/small-business-and-entrepreneurship-2
11. Baiterek Holding and its subsidiaries receive KASE awards. https://baiterek.gov.kz/en/pr/news/guarantee-funds-launched-in-kazakhstan-to-finance-smes-and-large-investment-projects
12. 2024- yilning yanvar-iyun oylarida kichik tadbirkorlik (biznes)ning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi qanday? https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/56297-2024-yilning-yanvar-iyun-oylarida-kichik-tadbirkorlik-biznes-ning-yalpi-ichki-mahsulotdagi-ulushi-qanday?

13. Kichik tadbirkorlik subyektlarining chakana savdo aylanmasidagi ulushi. https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/55576-kichik-tadbirkorlik-subyektlarining-chakana-savdo-aylanmasidagi-ulushi-3
14. Kichik tadbirkorlik subyektlarining jami YaIMdagi ulushi (Hududlar kesimida). https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/small-business-and-entrepreneurship-2
15. Uzum becomes first tech unicorn in Uzbekistan after raising over $100 mln in funding. https://uzum.com/en/press-center/news-and-press-releases/uzum-becomes-first-tech-unicorn-in-uzbekistan-after-raising-over-100-mln-in-funding/
16. Uzum has become the first unicorn in Uzbekistan — a company with a valuation exceeding $1 billion. https://www.it-park.uz/en/itpark/news/uzum-has-become-the-first-unicorn-in-uzbekistan-a-company-with-a-valuation-exceeding-1-billion
17. Tashmuxamedova, Y. (2024). TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA SOLIQ SIYOSATINING ROLI. Modern Science and Research, 3(12), 1115-1121. https://doi.org/10.5281/zenodo.18266965

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA SUN'IY INTELLEKT

Ilmiy elektron jurnal

(MAXSUS SON)

Bosh muharriri: Mo‘minov Baxodir Boltaevich

Bosh muharrir o‘rinbosari: Nasimov Rashid

Muharrir: Ulug‘ova Baxtiniso Norpulatovna

Musahhih: Ulug‘ova Baxtiniso Norpulatovna

Dizayner: Egamberdiev Elyor

“Raqamli transformatsiya va sun'iy intellekt” jurnali 23.10.2020-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №1124 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

LOGIN
DATA